

Osobna iskustva sudjelovanja učitelja u vršnjačkom nasilju tijekom djetinjstva i njihove reakcije na nasilje među učenicima

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Primljen: 15. 7. 2021.

Prihvaćen: 13. 9. 2021.

UDK 37.06:364.636

37-051

prof. dr. sc. Vesna Bilić

Učiteljski fakultet u Zagrebu, Savska 77

vesna.bilic@ufzg.hr

Sažetak

Cilj je ovog rada ispitati odnos između osobnih iskustava sudjelovanja učitelja u vršnjačkom nasilju tijekom djetinjstva i njihovih reakcija na nasilje među učenicima.

Istraživanje je provedeno na nacionalno reprezentativnom uzorku (N = 639) učitelja osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, prosječne dobi 43 godine (SD = 10,59).

Za prikupljanje podataka, uz adaptirane vinjete, korišteni su i upitnici socio-demografskih karakteristika i uloga u vršnjačkom nasilju tijekom školovanja. Rezultati pokazuju da se učitelji razlikuju u procjeni ozbiljnosti nasilja i vjerojatnosti intervencije, ovisno o kojoj se vrsti nasilja među učenicima radi. Naj-ozbiljnijim procjenjuju elektroničko, a najmanje primjećuju relacijsko nasilje. Uloga koju su učitelji imali tijekom školovanja u vršnjačkom nasilju ima značajne učinke na njihove reakcije na nasilje među učenicima. Oni koji su bili promatrači najmanje ozbiljnim procjenjuju vršnjačko nasilje i imaju najmanju vjerojatnost interveniranja. Učitelji koji se svrstavaju u ulogu branitelja žrtava pokazuju najintenzivnije reakcije na nasilje i danas.

Ključne riječi: učitelji, vršnjačko nasilje, osobna iskustva, škola, prevencija.

Uvod

Dobro je poznato da učitelji imaju krucijalnu ulogu u različitim domenama života svojih učenika, ponajprije u rješavanju različitih obrazovnih problema. Novija istraživanja sugeriraju da oni imaju sve važniju ulogu i u sprječavanju i smanjivanju nasilja među vršnjacima (Oldenburg i sur., 2015). Sukladno tome pozornost se počine posvećivati nekim profesionalnim karakteristikama učitelja, ponajprije njihovim kompetencijama za koje se vjeruje da mogu biti povezane s njihovim reakcijama i intervencijama u slučajevima nasilja među učenicima (De Luca, Nocentini i Menesini, 2019; Klanienė, Šmitienė i Vaitelytė, 2016). No do sada je ostalo prilično nejasno kako se neke individualne karakteristike učitelja mogu povezati s nasiljem među njihovim učenicima. Stoga su u fokusu ovog rada individualne karakteristike učitelja, a svrha je identificirati kako njihova osobna iskustva s nasiljem tijekom školovanja predviđaju odgovore na različite vrste nasilja među njihovim učenicima.

Neki autori, osobito sljedbenici bihevizma, ističu da je ponašanje čovjeka u velikoj mjeri određeno životnim iskustvima (Vasta, Haith i Miller, 2005). Različite teorije, među njima i teorija privrženosti (Bowlby, 1969), postuliraju ulogu ranih iskustava. Iako se ova teorija primarno fokusirala na odnos djeteta i njegova skrbnika, ona nudi i obećavajući okvir za razumijevanje prirode različitih ljudskih odnosa, iskustava i ponašanja koji ukazuju na prilagodbu pojedinca različitim događajima tijekom cijeloga života (Pietromonaco i Barrett, 2000). Prema ovoj teoriji rana iskustva i afektivni odnosi koje djeca razvijaju s drugim značajnim osobama, a u određenom razvojnem razdoblju to su i vršnjaci, rezultiraju stvaranjem mentalnih reprezentacija, unutarnjih radnih modela, na temelju kojih nastaju sheme o očekivanjima koje dijete internalizira kao uvjerenja o sebi, drugima i svijetu oko sebe, pa se tijekom života ponaša i interpretira događaje u skladu s tim (prema Bilić i sur., 2012). Ovi modeli se mogu aktivirati kad se osoba nađe u nekom odnosu s drugima u sličnoj situaciji, a zbog učestalog prakticiranja počnu funkcionirati automatski, bez svjesne namjere te predviđaju interpretaciju i odgovore na ponašanje drugih (Pietromonaco i Barrett, 2000; Stacks i Oshio, 2009). Ugledni teoretičari Day i sur. (2006) također ukazuju na važan utjecaj prošlosti na sadašnjost i tvrde da su događaji i osobna iskustva učitelja usko povezana s njihovim profesionalnim ulogama i preferencijama, a utječe i na to kako se oni osjećaju i ponašaju prema svojim učenicima. Ovdje istaknuti razlozi bili su poticaj za ispitivanje osobnih iskustva u vršnjačkom nasilju, kako bi se bolje razumio odgovor učitelja na nasilje među njihovim učenicima.

Nasilje među učenicima

Nasilje među vršnjacima obično se definira kao neprovocirano, namjerno, ponavljano agresivno ponašanje pojedinog učenika ili skupine s ciljem da se žrtvi koja se ne može sama obraniti, nanese ozljeda, bol, ili patnja u stvarnom (klasično nasilje) ili virtualnom svijetu, odnosno pomoću elektroničkih oblika kontakata ili uređaja (elektroničko nasilje). Riječ je o vrlo raširenom problemu u kojem sudjeluje veliki broj djece diljem svijeta. Modecki i Minchin, (2013) navode da je među djecom u dobi od 12 do 18 godina podjednak broj (38 %) počinitelja i žrtava klasičnih oblika nasilja, a kad je riječ o elektroničkom nasilju utvrđeno je da je 14 % počinitelja i 21 % žrtava. Uz to, istraživači ustrajno upozoravaju da vršnjačko nasilje ostavlja ozbiljne posljedice na mentalno zdravlje sve djece koja u njemu sudjeluju (Olenik-Shemesh, Heiman i Boigienman, 2019).

Iako se puno govori o prepoznavanju različitih oblika nasilja, još uvijek se čini da učitelji najozbiljnijim procjenjuju izravne oblike klasičnog nasilja, ponajprije fizičko najvjerojatnije zbog lako uočljivih posljedica, dok verbalno tretiraju kao nešto prilično benigno, uobičajeno (Bilić, 2018). Zbog slabo uočljivih posljedica i prikrivenog, neizravnog djelovanja počinitelja učitelji malo znaju i slabo prepoznaju sofisticirano manipuliranje odnosima i nanošenje štete socijalnom statusu i ugledu žrtve, odnosno relacijsko vršnjačko nasilje. Dakle, u odnosu na fizičko, a donekle i verbalno, relacijsko nasilje se shvaća manje ozbiljno, a često se i ne prepoznaje kao nasilje (Bauman i Del Rio, 2006). Zbog razvoja tehnologije nasilje nije ograničeno samo na fizički kontekst, a učitelji su suočeni sa sasvim novim izazovima vezanim za širok spektar nasilnih ponašanja prema vršnjacima u virtualnom svijetu, od slanja poruka, objavljivanja neistinitih podataka, krađe digitalnog identiteta, snimanja nasilja, sekstanja i sl. (Bilić, 2018; 2020). Zbog naravi elektroničkog nasilja, neki učitelji misle da ono nije školski problem jer se i ne događa u prostoru škole, tretiraju ga kao manje ozbiljan oblik nasilja, češće kao zabavu i uglavnom nisu sigurni da ga mogu spriječiti (Olenik-Shemesh, Heiman i Boigienman, 2019).

Na percepciju, kognitivne i afektivne reakcije te djelovanje učitelja u slučajevima vršnjačkog nasilja među učenicima može utjecati i njihovo osobno iskustvo ili sudjelovanje u nasilju tijekom njihova odrastanja, osobito uloge koje su u njemu imali (počinitelji, žrtve, promatrači, branitelji).

Različite uloge učitelja u vršnjačkom nasilju tijekom školovanja i reakcije na nasilje među njihovim učenicima

U literaturi se ističe da osobna iskustva sudjelovanja u vršnjačkom nasilju izazivaju određene emocionalne reakcije učitelja, oblikuju stavove i predviđaju njihove odgovore na incidente nasilja među njihovim učenicima (Mishna i sur., 2005; Twemlow i sur., 2006; Yoon i Bauman, 2014; Yoon, Sulkowski i Bauman, 2016).

Istraživanja pokazuju da učitelji koji su tijekom svog odrastanja bili počinitelji vršnjačkog nasilja mogu pokazivati sklonost prema nasilnim učenicima (Twemlow i sur., 2006). Najčešće takvi učitelji imaju permisivan stav prema nasilju, percipiraju ga kao tipično dječje ponašanje bez ozbiljnih posljedica, a manje je vjerojatno da će u situacijama vršnjačkog nasilja intervenirati pa se u njihovim razredima uočava i više žrtava (Mishna i sur., 2005).

Učitelji koji su tijekom svog školovanja bili žrtve vršnjačkog nasilja navode da su to doživjeli kao stresno, ozbiljno i zastrašujuće, iznimno bolno iskustvo, a prisjećaju se neugodnih emocija, tuge, srama, straha (Mishna i sur., 2005). Zbog toga su neki autori opravdano pretpostavljali da će učitelji koji imaju osobno iskustvo vršnjačke viktimizacije češće percipirati nasilje kao štetno ponašanje te da će iskazivati veće razumijevanje i empatiju prema žrtvama i biti spremniji sprječavati takve pojave među svojim učenicima (Mishna i sur., 2005). Drugi su pretpostavili kako oni imaju veću vjerojatnost da će disciplinirati počinitelje (Yoon i sur., 2016). Međutim, kod učitelja koji su tijekom školovanja često bili žrtve, utvrđena je veća vjerojatnost da neće ništa učiniti za žrtve vršnjačkog nasilja u svojim razredima (Twemlow i sur., 2006), a nije utvrđena povezanost između povijesti viktimizacije učitelja i niže stope nasilja u njihovim učionicama (Oldenburg i sur., 2015).

Učitelji koji su tijekom odrastanja bili u ulozi promatrača skloniji su rješavanju nasilja među svojim učenicima tako da angažiraju druge osobe i tješe žrtve (Oldenburg i sur., 2015). Angažiranje drugih osoba u rješavanju nasilja opet je svojevrsno izbjegavanje vlastitog angažmana. Oldenburg i sur. (2015) tješnja žrtve objašnjavaju osjećajem krivnje i drugim negativnim emocijama zbog ignoriranja nasilja u djetinjstvu, što ih potencijalno može motivirati da pomognu žrtvama nasilja među svojim učenicima. Iz ovog zanimljivog istraživanja potrebno je izdvojiti i nalaz da su učitelji koji nisu bili uključeni u nasilje tijekom svog odrastanja, bili skloniji kažnjavanju počinitelja.

Ova važna istraživanja ukazala su i na potrebu daljnjeg ispitivanja reakcija i procjene ozbiljnosti nasilja učitelja koji su tijekom svog odrastanja bili u različitim ulogama u vršnjačkom nasilju.

Cilj i zadatci istraživanja

Cilj je ovog rada ispitati odnos između osobnih iskustava sudjelovanja učitelja u vršnjačkom nasilju (počinitelji, žrtve, promatrači, branitelji žrtava) tijekom školovanja i njihovih reakcija (procjena ozbiljnosti i vjerojatnost intervencija) u situacijama nasilja među učenicima.

Zadatci

1. Utvrditi razlike u reakcijama učitelja na različite vrste nasilja među učenicima.
2. Ispitati percepciju ozbiljnosti različitih vrsta nasilja, ovisno o ulozi učitelja u vršnjačkom nasilju tijekom njegova školovanja.
3. Ispitati vjerojatnost intervencija u slučaju vršnjačkog nasilja ovisno o ulozi učitelja u nasilju tijekom njegova školovanja.

Sudionici

U ovom je istraživanju sudjelovalo 639 učitelja/ica (89 % žena i 11 % muškaraca) iz osnovnih škola smještenih u različitim makroregijama Hrvatske (Zagrebačka ili središnja Hrvatska, Istočnohrvatska ili osječka makroregija, Riječka makroregija, Splitska ili dalmatinska makroregija). Pomoću internetskog servisa Sample Size Calculator (razina pouzdanosti 95 %; interval 4), izračunali smo da je veličina reprezentativnog uzorka 590 učitelja, a na osnovi podataka Državnog zavoda za statistiku koji pokazuju da je šk. god. 2019./2020. u osnovnim školama Republike Hrvatske ukupno bilo zaposleno 29 422 učitelja (od toga 24 673 žena). Prosječna dob učitelja koji su sudjelovali u ovom istraživanju je 43 godine (SD = 10,599), a prosječna dužina radnog staža oko 17 godina (M = 16,84, SD = 10,858). Gotovo podjednak broj ispitanih učitelja zaposlen je u razrednoj (47 %) i predmetnoj (53 %) nastavi. Najviše ih je završilo fakultet (75 %), a najmanje je doktora znanosti (1 %).

Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom 2020. godine. Slučajno su odabrane škole iz različitih regija, a nakon toga je dobiven informirani pristanak ravnatelja škola i ispitanika. Samo jedna škola je odbila sudjelovanje u ovom istraživanju. Na početku upitnika je ispitanicima objašnjena svrha istraživanja, zagarantirana anonimnost i mogućnost da u svakom trenutku odustanu, a poštovane su sve odredbe Etičkog kodeksa o istraživanju s ljudima. U prvom dijelu istraživanja podatci su prikupljeni metodom papir-olovka (N = 328), no došlo je do zatvaranja škola zbog pandemije COVID-19, stoga smo bili primorani prikupljati podatke virtualno (N = 311). Budući

da naknadnim testiranjem nisu utvrđene razlike među ovim skupinama, zaključeno je da se mogu razmatrati kao jedan uzorak.

Instrumenti

1. Upitnik sociodemografskih varijabli sadržavao je pitanja o spolu, dobi, radnom stažu, školi u kojoj učitelj radi i njezinoj lokaciji, te **ulozi koju su** učitelji najčešće **imali u vršnjačkom nasilju tijekom djetinjstva** (počinitelji, žrtve, branitelji, promatrači, nisu sudjelovali u nasilju).

2. Vinjete (Yoon i Kerber, 2003)

Vinjete su kratke, pažljivo konstruirane hipotetske situacije vezane za vršnjačko nasilje koje predstavljaju sustavnu kombinaciju određenih karakteristika fenomena koji se ispituje. Smatra se da su one osobito korisna tehnika kada se ispituju osjetljive teme, među koje se svrstava i nasilje, jer „omogućuju procjenjivaču da, na način koji za njega nije prijeteći, izrazi svoj odgovor ili odnos prema nekoj situaciji“ (Brković, Keresteš i Kuterovac-Jagodić, 2012: 278). Zbog svojevrstne odvojenosti vinjeta od stvarnih životnih situacija ispitanici mogu dati iskreniju procjenu kako bi postupili. Za potrebe ovog rada korištene su proširene vinjete koje su izvorno kreirali Yoon i Kerber (2003). Oni su ponudili 6 vinjeta (dvije za fizičko, dvije za verbalno i 2 za relacijsko nasilje). Tome smo dodali još dvije vinjete za elektroničko nasilje. Svaka vinjeta, odnosno priča, počinje podjednako, opisom situacije nasilja (primjer: *Prilikom ulaska u razred čujete dijete kako drugom djetetu kaže da će o njemu i njegovim roditeljima ponovo objaviti ružne stvari na društvenim mrežama ako mu ne napiše zadaću. Ovo nije prvi put da se to dogodilo.*) Sve vinjete su pokazivale nasilje kao ponavljani obrazac ponašanja, osmišljene su tako da se mogu primijetiti na svim razinama školovanja, neovisno o spolu i dobi, a u svima se koristi termin „dijete“. Nakon ponuđenih vinjeta, ispitanici su na ljestvici od pet stupnjeve (od 1 –nimalo do 5 – vrlo ozbiljno) procjenjivali ozbiljnost svake opisane situacije. Potom su na ljestvici od pet stupnjeva (1 – nikakva do 5 – vrlo vjerojatna) procjenjivali vjerojatnost da će u opisanoj situaciji intervenirati.

Rezultati

Na početku predstavljamo osnovne deskriptivne pokazatelje korištenih ljestvica (vinjeta) koji su prikazani u Tablici 1.

Pregledom rezultata dobivenih na vinjetama, vidimo da je većina distribucija negativno asimetrična. To upućuje na visoku senzibiliziranost nastavnika na vršnjačko nasilje, tj. da većina nastavnika bira više rezultate na ponuđenim odgovorima koji

Tablica 1. Deskriptivna statistika korištenih ljestvica

	N	M	SD	Skewness	Kurtosis	Min	Maks
Ozbiljnost nasilja: ukupno	638	4,46	0,35	-1,384	4,526	2,25	5,00
Ozbiljnost verbalnog nasilja	638	4,37	0,46	-1,157	3,501	1,50	5,00
Ozbiljnost fizičkog nasilja	637	4,59	0,49	-1,138	1,102	2,50	5,00
Ozbiljnost relacijskog nasilja	638	4,05	0,59	-0,451	-0,123	2,00	5,00
Ozbiljnost elektroničkog nasilja	638	4,84	0,33	-2,620	8,445	2,50	5,00
Vjerojatnost intervencije: ukupno	638	4,74	0,31	-2,202	7,640	2,75	5,00
Vjerojatnost intervencije – verbalno	638	4,76	0,38	-2,291	7,627	2,50	5,00
Vjerojatnost intervencije – fizičko	637	4,79	0,38	-2,222	6,010	2,50	5,00
Vjerojatnost intervencije – relacijsko	638	4,50	0,52	-1,237	1,826	2,00	5,00
Vjerojatnost intervencije – elektroničko	637	4,89	0,29	-3,412	13,546	3,00	5,00

ujedno ukazuju na ozbiljnije doživljavanje nasilja i veću vjerojatnost intervencije na nasilje. Prosječne vrijednosti ljestvica na vinjetama se kreću između $M = 4,05$ kada je u pitanju percepcija ozbiljnosti relacijskog nasilja do čak $M = 4,89$ kada je u pitanju vjerojatnost intervencije na elektroničko nasilje.

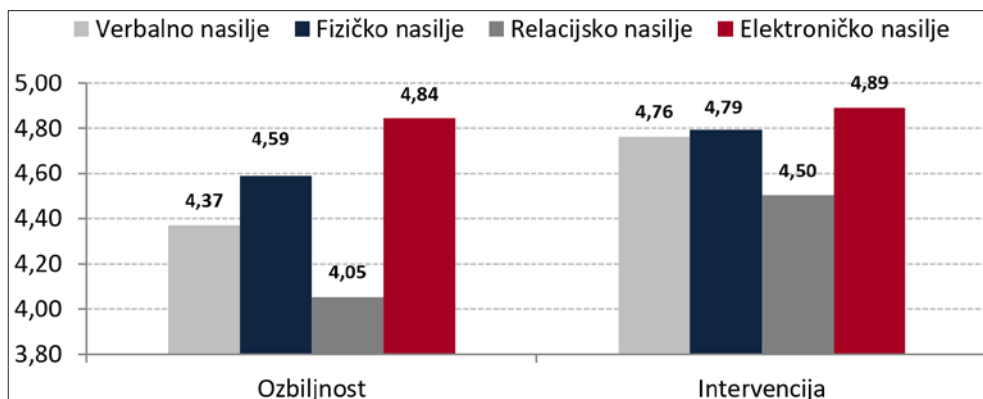
Razlike u reakcijama učitelja na različite vrste nasilja

Sukladno prvom istraživačkom zadatku ispitivali smo razlikuju li se reakcije učitelja ovisno o tome o kojem se tipu nasilja među učenicima radi. Kako bismo to provjerili provedena je analiza varijance ponovljenih mjerenja. Rezultati su prikazani u Tablici 2.

Iz priložene Tablice 2. vidimo da postoji statistički značajna razlika u objema mjerenim reakcijama učitelja (percepciji ozbiljnosti i vjerojatnosti intervencije), kada su u pitanju različite vrste nasilja. Post-hoc usporedbe (provedene LSD testom) pokazale su da se sve mjerene kategorije međusobno statistički značajno razlikuju, osim vjerojatnosti intervencije kod fizičkog i verbalnog nasilja. Smjer te razlike prikazan je Grafikonom 1. prema kojem vidimo da učitelji elektroničko nasilje doživljavaju kao najozbiljnije, čak ozbiljnijim od fizičkog, a najmanje ozbiljnim doživljavaju relacijsko nasilje. Kada je u pitanju intervencija, najvjerojatnije će intervenirati u slučaju elektroničkog nasilja, zatim podjednako često kod fizičkog i verbalnog (nema značajne razlike), a najmanja vjerojatnost intervencije je u slučaju relacijskog nasilja.

Tablica 2. Razlike u reakcijama učitelja, ovisno o vrsti vršnjačkog nasilja

		N	M	SD	F	p	η_p^2
Ozbiljnost	Verbalno nasilje	637	4,37	0,468	486,569	0,000	0,697
	Fizičko nasilje	637	4,59	0,492			
	Relacijsko nasilje	637	4,05	0,593			
	Elektroničko nasilje	637	4,84	0,339			
Intervencija	Verbalno nasilje	636	4,76	0,382	146,725	0,000	0,410
	Fizičko nasilje	636	4,79	0,384			
	Relacijsko nasilje	636	4,50	0,529			
	Elektroničko nasilje	636	4,89	0,296			

Grafikon 1. Razlika u percepciji ozbiljnosti i vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja, ovisno o tipu nasilja

Nadalje je prikazano razlikuju li se učitelji u percepciji ozbiljnosti različitih vrsta nasilja i vjerojatnosti intervencije u slučaju različitih oblika nasilja, ovisno o tome u kojoj su se ulozi vezanoj uz vršnjačko nasilje prepoznali tijekom vlastitog školovanja.

Percepcija ozbiljnosti nasilja

Deskriptivni podatci percepcije ozbiljnosti različitih vrsta nasilja, ovisno o ulozi učitelja u nasilju tijekom njihovog školovanja prikazani su u Tablici 3.

Kako bismo provjerili razlikuju li se skupine učitelja koji su tijekom vlastitog školovanja procijenili da su bili u ulozi počinitelja, žrtve, promatrača, branitelja ili

Tablica 3. Deskriptivni pokazatelji percepcije ozbiljnosti nasilja ovisno o ulozi učitelja u vršnjačkom nasilju tijekom školovanja

		N	M	SD	Min	Maks
Ozbiljnost nasilja: ukupni rezultat	Počinitelj	31	4,45	0,474	2,38	5,00
	Žrtva	61	4,47	0,325	3,63	5,00
	Promatrač	40	4,25	0,536	2,25	5,00
	Branitelj	289	4,50	0,329	2,88	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,45	0,331	3,00	5,00
	Ukupno	629	4,46	0,358	2,25	5,00
Ozbiljnost verbalnog nasilja	Počinitelj	31	4,40	0,611	2,00	5,00
	Žrtva	61	4,39	0,392	3,0	5,00
	Promatrač	40	4,01	0,738	1,50	5,00
	Branitelj	289	4,43	0,412	3,00	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,35	0,449	2,50	5,00
	Ukupno	629	4,37	0,470	1,50	5,00
Ozbiljnost fizičkog nasilja	Počinitelj	31	4,55	0,538	2,50	5,00
	Žrtva	61	4,53	0,507	3,00	5,00
	Promatrač	40	4,43	0,636	2,50	5,00
	Branitelj	288	4,60	0,473	2,50	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,62	0,475	3,00	5,00
	Ukupno	628	4,59	0,493	2,50	5,00
Ozbiljnost relacijskog nasilja	Počinitelj	31	4,06	0,588	2,50	5,00
	Žrtva	61	4,10	0,611	3,00	5,00
	Promatrač	40	3,88	0,714	2,00	5,00
	Branitelj	289	4,10	0,579	2,00	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,00	0,586	2,50	5,00
	Ukupno	629	4,05	0,595	2,00	5,00
Ozbiljnost elektroničkog nasilja	Počinitelj	31	4,77	0,497	2,50	5,00
	Žrtva	61	4,84	0,285	3,50	5,00
	Promatrač	40	4,68	0,513	3,00	5,00
	Branitelj	289	4,88	0,286	3,50	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,83	0,349	3,50	5,00
	Ukupno	629	4,84	0,341	2,50	5,00

nisu bili uključeni u vršnjačko nasilje, proveden je neparametrijski test (Kruskall-Wallis test) koji je ekvivalent jednosmjernoj ANOVA-i. Ovaj test, temeljen na rangovima, odabran je zbog asimetričnosti distribucija rezultata na vinjetama i velike razlike u broju sudionika po skupinama uloge u odnosu na vršnjačko nasilje. Za svaku analizu proveden je post-hoc test (Dunn test, s Bonferronijevom korekcijom, zbog višestrukog testiranja) da bi se uvidjelo koje se točno skupine značajno razlikuju.

Tablica 4. Usporedba percepcije ozbiljnosti različitih vrsta nasilja ovisno o samoprocijenjenoj ulozi učitelja

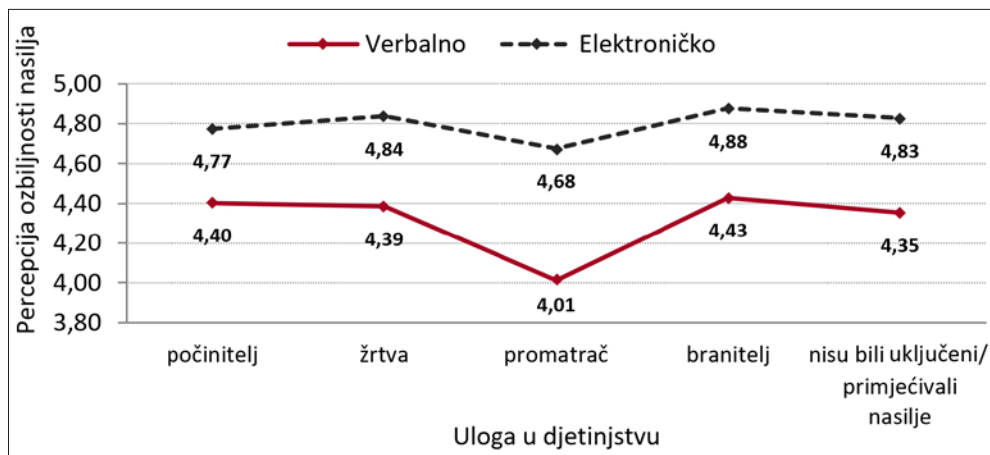
	N	χ^2	df	p
Ukupno	629	10,809	4	0,029
Verbalno nasilje	629	17,259	4	0,002
Fizičko nasilje	628	4,398	4	0,335
Relacijsko nasilje	629	5,754	4	0,218
Elektorničko nasilje	629	11,981	4	0,017

U Tablici 4. prikazani su rezultati Kruskal-Wallis neparametrijskog testa kao usporedbe percepcije ozbiljnosti različitih vrsta nasilja ovisno o procijenjenoj ulozi učitelja.

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 4. vidimo da se učitelji, ovisno o vlastitoj ulozi u nasilju tijekom školovanja, međusobno razlikuju u ukupnoj percepciji ozbiljnosti nasilja ($\chi^2 = 10,809$; $p < 0,05$). Prema rezultatima post-hoc testa, statistički značajne razlike javljaju se između skupine sudionika koji su se razvrstali u ulogu promatrača i skupine onih koji su se razvrstali u ulogu branitelja. Tablica 3. pokazuje da skupina promatrača ima najnižu aritmetičku sredinu u ukupnoj procjeni ozbiljnosti nasilja ($M = 4,25$), a skupina branitelja najvišu ($M = 4,50$). To nam ukazuje da učitelji koji procjenjuju da su tijekom školovanja branili žrtve vršnjačkog nasilja pokazuju najveću senzibilnost kada je u pitanju ukupna procjena ozbiljnosti nasilja, odnosno, procjenjuju nasilje ozbiljnije od skupine promatrača.

Nadalje, prema Tablici 4. vidimo da značajne razlike postoje kada je u pitanju verbalno ($\chi^2 = 17,259$; $p < 0,01$) i elektroničko nasilje ($\chi^2 = 11,981$; $p < 0,05$), ali ne i kada govorimo o fizičkom i relacijskom nasilju. Post-hoc usporedba za verbalno nasilje pronalazi značajne razlike između skupine promatrača i sudionika koji nisu bili uključeni u nasilje, zatim promatrača i branitelja te, na kraju, promatrača i počinitelja. Drugim riječima, promatrači se značajno razlikuju od svih skupina osim žrtava. Kada je riječ o elektroničkom nasilju, pronađena je značajna razlika jedino između promatrača i branitelja. Prikaz aritmetičkih sredina percepcije ozbiljnosti ovih dvaju tipa nasilja te ovisno o ulozi sudionika tijekom školovanja vidimo na Grafikonu 2.

Iz priloženog Grafikona 2. razvidno je da sudionici iz skupine promatrača imaju najnižu procjenu ozbiljnosti verbalnog nasilja ($M = 4,01$). Promatrači se po procjeni ozbiljnosti verbalnog nasilja značajno razlikuju od svih drugih skupina, osim od skupine žrtava. Iako prema grafu možemo vidjeti da skupina žrtava ima podjednako veću prosječnu vrijednost od promatrača kao i ostale skupine, razlika vjerojatno nije

Grafikon 2. Razlika u percepciji ozbiljnosti verbalnog i elektroničkog nasilja, ovisno ulozi koju su sudionici imali tijekom školovanja

opažena zbog malog broja sudionika u ovoj skupini. Zanimljivo je da žrtve i počinitelji imaju slične procjene ozbiljnosti verbalnog nasilja te, iako nema značajne razlike među njima, počinitelji čak imaju i nešto viši rezultat. Ipak, njihovi rezultati su viši od rezultata promatrača i niži od rezultata branitelja. Slično je i u slučaju elektroničkog nasilja, međutim značajna razlika je ovdje pronađena samo između skupine promatrača ($M = 4,68$) i skupine branitelja ($M = 4,88$). Također, vidimo da, kad je u pitanju elektroničko nasilje, sudionici iz različitih skupina imaju sličnije rezultate. Žrtve, počinitelji i osobe koje nisu bile uključene u vršnjačko nasilje pokazuju podjednaku prosječnu procjenu ozbiljnosti elektroničkog nasilja koja je nešto viša od procjene promatrača te nešto niža od procjene branitelja (iako, obje te razlike nisu statistički značajne).

Vjerojatnost intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja

Deskriptivni podatci vjerojatnosti intervencije u slučaju različitih vrsta vršnjačkog nasilja, a ovisno o ulozi sudionika u nasilju tijekom školovanja, prikazani su u Tablici 5., a razlike između skupina testirane su Kruskal-Wallisovim testom i prikazane u Tablici 6.

Rezultati u Tablici 6. pokazuju da se učitelji, ovisno o vlastitoj ulozi u nasilju tijekom svog školovanja, međusobno razlikuju u ukupnoj vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja među učenicima ($\chi^2 = 14,011$; $p < 0,01$). Post-hoc test nalazi statistički značajnu razliku, kao i u ranijim analizama, između skupina promatrača i branitelja. Rezultati u Tablici 6. i ovdje potvrđuju da učitelji koji su tijekom svog ško-

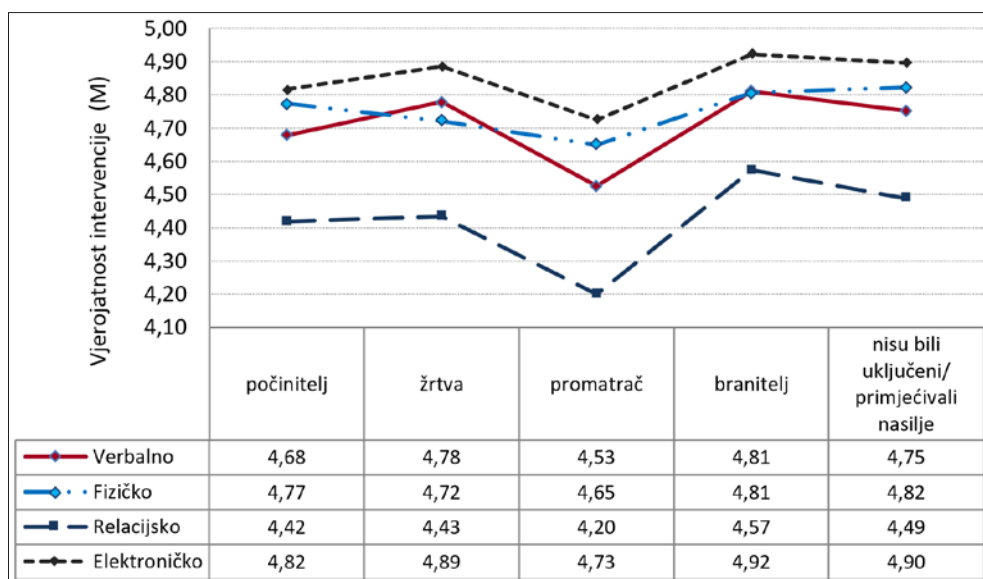
Tablica 5. Deskriptivni pokazatelji vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja ovisno o ulozi nastavnika tijekom školovanja

		N	M	SD	Min	Maks
Vjerojatnost intervencije: ukupni rezultat	Počinitelj	31	4,68	0,477	2,88	5,00
	Žrtva	61	4,71	0,286	4,00	5,00
	Promatrač	40	4,53	0,518	2,75	5,00
	Branitelj	289	4,78	0,270	3,00	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,74	0,279	3,38	5,00
Ukupno		629	4,74	0,314	2,75	5,00
Vjerojatnost intervencije: verbalno nasilje	Počinitelj	31	4,68	0,599	2,50	5,00
	Žrtva	61	4,78	0,323	4,00	5,00
	Promatrač	40	4,53	0,640	2,50	5,00
	Branitelj	289	4,81	0,312	3,50	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,75	0,368	2,50	5,00
Ukupno		629	4,76	0,383	2,50	5,00
Vjerojatnost intervencije: fizičko nasilje	Počinitelj	31	4,77	0,497	3,00	5,00
	Žrtva	61	4,72	0,393	3,50	5,00
	Promatrač	40	4,65	0,521	2,50	5,00
	Branitelj	288	4,81	0,364	2,50	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,82	0,354	3,00	5,00
Ukupno		628	4,79	0,384	2,50	5,00
Vjerojatnost intervencije: relacijsko nasilje	Počinitelj	31	4,42	0,634	3,00	5,00
	Žrtva	61	4,43	0,528	3,00	5,00
	Promatrač	40	4,20	0,714	2,00	5,00
	Branitelj	289	4,57	0,483	2,00	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,49	0,512	3,00	5,00
Ukupno		629	4,50	0,529	2,00	5,00
Vjerojatnost intervencije: elektroničko nasilje	Počinitelj	30	4,82	0,445	3,00	5,00
	Žrtva	61	4,89	0,248	4,00	5,00
	Promatrač	40	4,73	0,542	3,00	5,00
	Branitelj	289	4,92	0,236	3,50	5,00
	nisu bili uključeni / primjećivali nasilje	208	4,90	0,287	3,00	5,00
Ukupno		628	4,89	0,298	3,00	5,00

lovanja bili promatrači nasilja sada imaju najnižu vjerojatnost intervencije u slučaju nasilja među učenicima ($M = 4,53$), dok skupina branitelja i ovdje pokazuje najviši rezultat, odnosno najvišu vjerojatnost intervencije ($M = 4,78$). Kada govorimo o specifičnim vrstama nasilja, pronađene su značajne razlike u vjerojatnosti intervencije u svim ispitivanim obilježjima: kada je u pitanju verbalno ($\chi^2 = 9,937$; $p < 0,05$), fizičko

Tablica 6. Usporedba vjerojatnosti intervencije kod različitih vrsta nasilja ovisno o procijenjenoj ulozi učitelja u nasilju tijekom školovanja

	N	χ^2	df	p
Ukupno	629	14,011	4	0,007
Verbalno nasilje	629	9,937	4	0,041
Fizičko nasilje	628	10,483	4	0,033
Relacijsko nasilje	629	15,584	4	0,004
Elektroničko nasilje	628	10,377	4	0,035

Grafikon 3. Razlika u vjerojatnosti intervencije u slučaju sve četiri vrste vršnjačkog nasilja, ovisno ulozi koju su sudionici imali tijekom školovanja

($\chi^2 = 10,483$; $p < 0,05$), relacijsko ($\chi^2 = 15,584$; $p < 0,01$) i elektroničko nasilje ($\chi^2 = 10,377$; $p < 0,05$).

Specifične razlike pronađene su između promatrača i branitelja kada je u pitanju verbalno, relacijsko i elektroničko nasilje, a kada je u pitanju fizičko nasilje post-hoc test nije pronašao konkretne razlike. Jasniji prikaz aritmetičkih sredina vjerojatnosti intervencije za sve navedene vrste nasilja, a ovisno o ulozi sudionika u nasilju tijekom njihovog školovanja vidimo na Grafikonu 3.

Iz priloženog Grafikona 3. vidimo da promatrači i ovdje imaju najniže prosječne vrijednosti na sve četiri vrste nasilja, dok branitelji pokazuju najvišu prosječnu vje-

rojatnost intervencije kod svake vrste nasilja. Ova je razlika između skupina najmanje izražena kada je u pitanju fizičko nasilje i vjerojatno iz tog razloga post-hoc test nije pronašao specifične značajne razlike među njima.

Kada govorimo o verbalnom nasilju, vidimo da se, kao i u slučaju percepcije ozbiljnosti nasilja, žrtve i počinitelji statistički značajno ne razlikuju, iako prema rezultatima vidimo da počinitelji imaju nešto nižu vjerojatnost percepcije od žrtava. Njihova vjerojatnost intervencije je viša od vjerojatnosti intervencije promatrača, ali niža od vjerojatnosti intervencije branitelja. Sličnu vjerojatnost intervencije imaju i osobe koje nisu bile uključene u vršnjačko nasilje. Isti rezultati pronađeni su i kada je u pitanju elektroničko i relacijsko nasilje, a kada govorimo o fizičkom nasilju, vidimo da se skupine vrlo malo međusobno razlikuju po vjerojatnosti intervencije, tj. da su rezultati u svim skupinama slični.

Rasprava

Ponajprije rezultati provedenog istraživanja upućuju na visoku senzibiliziranost ispitanih učitelja na vršnjačko nasilje te na ozbiljnije doživljavanje nasilja i veću vjerojatnost intervencije u slučajevima nasilja među učenicima. Moguće je da su ovakvom rezultatu doprinijela i nastojanja samih škola, stručnih vijeća i sličnih tijela koja su u zadnje vrijeme kontinuirano organizirala dodatne edukacije o problemima vršnjačkog nasilja s kojim se učitelji u školama svakodnevno susreću. S druge strane, ovakvom rezultatu mogle su doprinijeti hipotetske situacije na osnovi kojih je nasilje procjenjivano. Uz to ovdje se radi o samoprocjeni učitelja. U literaturi se upozorava da su učitelji skloni preuveličati svoju sposobnost rješavanja problema vršnjačkog nasilja (Dedousis-Wallace i Shute, 2009), odnosno precijeniti vlastite kapacitete, a podcijeniti kompleksnu prirodu nasilja (Oldenburg i sur., 2015). U svakom slučaju kako bi se objektivnije procijenila senzibiliziranost, percepcija ozbiljnosti nasilja i vjerojatnost intervencija, bilo bi potrebno koristiti različite mjerne instrumente i perspektive (učenika, njihovih roditelja, stručnih službi i sl.) u kombinaciji s konkretnim pokazateljima uspješnosti intervencija učitelja.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se učitelji razlikuju u reakcijama, bilo da je riječ o procjeni ozbiljnosti ili vjerojatnosti intervencije, ovisno o tome o kojoj se vrsti nasilja radi. Pri tome su reakcije najučinkovitije kada je u pitanju elektroničko nasilje, nakon čega slijedi fizičko, zatim verbalno, a zadnje, najmanje primijećeno, je relacijsko nasilje. Zanimljivo je da učitelji elektroničko nasilje doživljavaju kao najozbiljnije, čak ozbiljnije od fizičkog. Kada je u pitanju intervencija, najvjerojatnije će intervenirati također u slučaju elektroničkog nasilja, zatim podjednako često kod fizičkog i verbalnog (nema značajne razlike), a najmanja vjerojatnost intervencije je

u slučaju relacijskog nasilja. Ovi rezultati su prilično neočekivani jer su donedavno sva istraživanja pokazivala da učitelji minoriziraju raširenost elektroničkog nasilja, tretiraju ga kao relativno benignan problem, čak kao vrstu zabave i uglavnom nisu bili sigurni da mogu uspješno pomoći žrtvama nasilja u virtualnom svijetu (Bilić, 2018; 2020; Olenik-Shemesh i sur., 2019). Svakako, spomenuta je edukacija mogla doprinijeti promjeni percepcije o elektroničkom nasilju, ali i njegovu prevalenciju te sve ozbiljnije posljedice na koje se ukazuje u znanstvenim radovima. Gotovo sva djeca posjeduju mobilne uređaje, koriste ih maksimalno, važan su dio njihova života i odrastanja. U tom je kontekstu izražena tendencija da se nasilje iz školskih prostora sve više seli u virtualne prostore. Međutim, moguće je pretpostaviti da je i nastava na daljinu, koja je bila dominantna u vremenu korone, izolacije i socijalne distance, odnosno provedbe ovog istraživanja, snažno utjecala na osvjetljavanje problema elektroničkog nasilja. Budući da su se sve interakcije među vršnjacima događale u virtualnom prostoru, elektroničko nasilje je došlo u prvi plan, a klasični oblici, ponajprije fizičko i verbalno nasilje, zbog objektivnih razloga nisu bili aktualni.

Međutim, kad je riječ o relacijskom nasilju, rezultati ne iznenađuju. I u ovome istraživanju, učitelji relacijsko nasilje doživljavaju najmanje ozbiljnim, a i najmanja je vjerojatnost intervencije u slučaju ovog oblika nasilja. I druga istraživanja potvrđuju da učitelji upravo tu vrstu nasilja shvaćaju manje ozbiljno, čak ga i ne percipiraju kao nasilje (Bauman i Del Rio, 2006). U obrazloženju ovog rezultata može se navesti više razloga, a ponajprije treba spomenuti prirodu relacijskog nasilja koje se opisuje kao sofisticirano manipuliranje odnosima, potom teško uočljivo, neizravno djelovanje počinitelja, kao i slabo primjetne posljedice koje se snažno reflektiraju na socijalni status i ugled žrtve te odnose (prijateljske, romantične i sl.). Nakon iznesenog nameće se zaključak o potrebi usmjeravanja pozornosti i edukacije učitelja upravo na relacijsko nasilje koje je po svemu sudeći marginalno zastupljeno u primarnom obrazovanju i stručnom usavršavanju učitelja.

Zbog raširenosti raznovrsnih oblika vršnjačkog nasilja te kratkoročnih i dugoročnih posljedica neprestano se traga za čimbenicima koji mogu doprinijeti njegovom smanjivanju. Ranija su istraživanja bila više usmjerena na djecu, a u novije vrijeme u fokusu su učitelji i njihov doprinos suzbijanju nasilja među učenicima. Od osobnih varijabli koje se pri tom ispituju nedovoljno se zna o učincima iskustva samih učitelja u nasilju tijekom školovanja, na njihove reakcije kad se nasilje dogodi među njihovim učenicima. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju da sudjelovanje učitelja u različitim ulogama u vršnjačkom nasilju tijekom školovanja može imati reperkusije na njihove reakcije kad se nasilje dogodi među učenicima.

U većini slučajeva, oni koji su bili promatrači tijekom vlastitog školovanja pokazuju najslabije reakcije na nasilje u odrasloj dobi: procjenjuju ga ukupno najmanje

ozbiljnim i imaju najmanju vjerojatnost reakcije na njega. Ovi rezultati u skladu su s nalazima istraživanja koje su proveli Oldenburg i sur. (2015), a ukazuju na tendenciju učitelja, koji su tijekom školovanja najčešće samo sa sigurne fizičke ili digitalne udaljenosti indiferentno promatrali nasilje među svojim vršnjacima, da nisu skloni angažirati se, odnosno reagirati i kad se nasilje događa među njihovim učenicima. Čini se da su oni obrazac ponašanja korišten tijekom odrastanja u slučajevima vršnjačkog nasilja, nažalost, prenijeli i u svoje profesionalno postupanje.

Suprotno tome, učitelji koji su se sami svrstavali u ulogu branitelja žrtava pokazuju najintenzivnije reakcije na nasilje i danas. Oni su se tijekom svog školovanja aktivno zauzimali za žrtve, nastojali su razriješiti vršnjačke sukobe, umanjiti ili zaustaviti nasilje, a pokazivali su visoku razinu empatije, samoučinkovitosti, osobne odgovornosti, i negativne stavove prema nasilju (Bilić, 2013). Prema rezultatima ovog istraživanja učitelji koji su tijekom školovanja branili žrtve vršnjačkog nasilja pokazuju najveću senzibilnost i procjenjuju nasilje ozbiljnije od ostalih skupina, a imaju i najvišu vjerojatnost intervencije u slučajevima svih analiziranih vrsta nasilja među njihovim učenicima. Može se zaključiti da se učitelji i u profesionalnom pristupu nasilju među učenicima ponašaju na sličan način kao i tijekom svog školovanja.

Zanimljivo je da se učitelji koji su tijekom školovanja imali ulogu žrtve ili počinitelja značajno ne razlikuju niti u jednoj kategoriji, bilo da je riječ o procjeni ozbiljnosti ili vjerojatnosti intervencije u slučajevima nasilja među njihovim učenicima. Tijekom pripreme i provedbe ovog istraživanja očekivali smo da će učitelji koji imaju osobno iskustvo vršnjačke viktimizacije biti osjetljiviji na nasilje i svjesniji problema, lakše prepoznavati indikatore nasilja, češće ga percipirati kao štetno ponašanje te zbog toga biti i motiviraniji za uključivanje u aktivnosti protiv nasilja i spremniji sprječavati takve pojave među svojim učenicima. Pretpostavljali smo, također, da će oni iskazivati veće razumijevanje i empatiju prema žrtvama. A kad je riječ o njihovom odnosu prema počiniteljima, drugi autori navode da učitelji, koji su tijekom svog odrastanja bili žrtve nasilja, imaju veću vjerojatnost da će disciplinirati počinitelje nego njihovi kolege koji su imali druge uloge u nasilju (Yoon i sur., 2016). Suprotno očekivanjima, rezultati ovog istraživanja su pokazali da žrtve, počinitelji i osobe koje nisu bile uključene u vršnjačko nasilje pokazuju podjednaku prosječnu procjenu ozbiljnosti nasilja i vjerojatnosti intervencija. Oldenburg i sur. (2015) također nisu dokazali povezanost između povijesti viktimizacije učitelja tijekom njihova školovanja i niže stope nasilja u njihovim učionicama. I u drugim istraživanjima (Yoon i sur., 2016) utvrđeno je da učitelji koji su tijekom školovanja često bili žrtve imaju veću vjerojatnost da neće ništa učiniti za žrtve vršnjačkog nasilja u svojim razredima, u usporedbi s učiteljima koji su imali drugačija osobna iskustva. Čini se da njihova bolna iskustva iz djetinjstva utječu na njihovu spremnost suprotstavljanju,

zaštiti svojih učenika koji su u sličnoj situaciji kao oni nekad ili možda nešto poduzmu protiv počinitelja. Nameće se zaključak da ulogu žrtve nije lako nadvladati pa je moguće da takve osobe dugo zadrže negiranje kao mehanizam obrane (Twemlow i sur., 2006), ali i pasivan stav prema svemu. Oldenburg i sur. (2015) zaključuju da takvi učitelji još uvijek trpe posljedice viktimizacije u djetinjstvu, što ih sprječava da se uspješno suprotstave nasilju u svojim razredima.

Zanimljivo je da se žrtve i počinitelji ne razlikuju značajno niti u jednoj kategoriji, bilo da je riječ o procjeni ozbiljnosti ili vjerojatnosti intervencije na nasilje. Kao što je navedeno, počinitelji i osobe koje nisu bile uključene u vršnjačko nasilje pokazuju podjednaku prosječnu procjenu ozbiljnosti nasilja i vjerojatnosti intervencija. Ovakav nalaz pomažu nam obrazložiti rezultati istraživanja koje su proveli Mishna i sur. (2005), a u kojem je utvrđeno da su učitelji koji su tijekom školovanja bili u ulozi počinitelja, izrazito permisivni prema nasilnom ponašanju svojih učenika. Oni vršnjačko nasilje percipiraju kao tipično dječje ponašanje ili uobičajen dio odrastanja, pa čak i kao učinkovitu strategiju za postizanje popularnosti, a nikako kao štetno ponašanje s ozbiljnim posljedicama. Stoga je manje vjerojatno da će u situacijama vršnjačkog nasilja intervenirati, pa se u njihovim razredima očekuje i više žrtava. Učitelji koji su naveli da nisu bili uključeni u nasilje i nisu ga primjećivali tijekom svog školovanja, sasvim očekivano ni tijekom obavljanja posla ne primjećuju takve situacije niti im posvećuju dovoljno pozornosti.

Ukupno gledajući, rezultati ovog istraživanja potvrđuju da uloga u vršnjačkom nasilju koju su učitelji, prema vlastitim procjenama, imali tijekom svog školovanja ima značajan učinak na to kako će reagirati na nasilje danas, odnosno među svojim učenicima. Dakle, prikazani rezultati u skladu su s nalazima drugih istraživanja da su osobna iskustva učitelja usko povezana s njihovim profesionalnim ulogama i utječu na njihovo ponašaju prema učenicima, ali i među učenicima (Day i sur., 2006; Mishna i sur., 2005; Twemlow i sur., 2006; Yoon i Bauman, 2014; Yoon i sur., 2016).

Iako ovo istraživanje doprinosi razumijevanju i proširivanju spoznaja o individualnim karakteristikama učitelja koje predviđaju njihove reakcije u situacijama nasilja među učenicima, potrebno je ukazati i na njegova ograničenja. Ponajprije, samoprocjena vlastite uloge u djetinjstvu nije sasvim objektivna, dominantni su socijalno poželjni odgovori. Tako je većina ispitanih učitelja odgovorila da su tijekom svog školovanja bili branitelji žrtava vršnjačkog nasilja, što je moglo utjecati na rezultate. U budućim bi istraživanjima trebalo pronaći objektivniju mjeru uloge u nasilju te svakako uključiti i upitnik socijalne poželjnosti koji će pokazati postoji li korelacija između njega i samoprocjene uloge u vršnjačkom nasilju tijekom školovanja.

Zaključak

Na osnovi provedenog istraživanja možemo zaključiti da su učitelji osnovnih škola visoko senzibilizirani na vršnjačko nasilje, percipiraju ga kao ozbiljan problem, a to se povezuje i s većom vjerojatnošću intervencija. No učitelji se razlikuju u procjeni ozbiljnosti vršnjačkog nasilja i vjerojatnosti intervencije, ovisno o vrsti nasilja. Njihove reakcije su najučinkovitije kada je u pitanju elektroničko nasilje, potom fizičko i verbalno, a najmanje primjećuju relacijsko nasilje.

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju da uloga u vršnjačkom nasilju koju su učitelji, prema vlastitim procjenama, imali tijekom svog školovanja ima značajan učinak na to kako će reagirati na nasilje danas, odnosno među svojim učenicima.

Učitelji koji su tijekom svog školovanja sa sigurne udaljenosti samo promatrali nasilje nad vršnjacima, i danas ga procjenjuju najmanje ozbiljnim, imaju najmanju vjerojatnost intervencije, odnosno nisu skloni angažirati se ili reagirati kad se nasilje događa među njihovim učenicima. Za razliku od njih, njihovi kolege koji su tijekom svog školovanja branili žrtve vršnjačkog nasilja, danas pokazuju najveću senzibilnost, procjenjuju nasilje ozbiljnije od ostalih skupina, a imaju i najvišu vjerojatnost intervencije u slučajevima svih analiziranih vrsta nasilja među učenicima. Zanimljivo je da se žrtve i počinitelji ne razlikuju značajno u procjeni ozbiljnosti ili vjerojatnosti intervencije na nasilje. Najvjerojatnije učitelji koji su češće bili počinitelji nasilja, na slična postupanja svojih učenika gledaju blagonaklono, percipiraju to kao uobičajeno, benigno ponašanje bez velikih posljedica. Učitelji koji su često bili žrtve, čini se da još uvijek trpe posljedice viktimizacije u djetinjstvu, što ih sprječava da se uspješno suprotstave nasilju u svojim razredima. Dakle, osobna iskustva učitelja usko su povezana s njihovim profesionalnim ulogama i utječu na njihovo ponašanje prema učenicima.

Stoga je u edukaciji učitelja potrebno skrenuti pozornost na mogući utjecaj osobnih iskustava na profesionalno postupanje učitelja prema učenicima općenito, a osobito u slučajevima vršnjačkog nasilja.

Literatura

- Bauman, S. i Del Rio, A. (2006). Preservice teachers' responses to bullying scenarios: Comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of educational psychology*, 98(1), 219-231.
- Bilić, V., Buljan Flander, G. i Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bilić, V. (2013). Nasilje među vršnjacima: uloga branitelja žrtava, pomoćnika i pristaša počinitelja nasilja te pasivnih promatrača. *Život i škola*, LIX (30), 193-209.

- Bilić, V. (2018). *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*. Zagreb: Učiteljski fakultet i Obrazovni izazovi.
- Bilić, V. (2020). *Odgajanje i odrastanje u digitalnom vremenu*. Zagreb: Obrazovni izazovi.
- Brković, Irma; Keresteš, Gordana. i Kuterovac-Jagodić, Gordana (2012). Usporedba rezultata transverzalnoga i longitudinalnoga pristupa procjeni razvoja samoregulacije u ranoj adolescenciji. *Psihologijske teme*, 21(2), 273-297.
- Day, C., Kington, A., Stobart, G. i Sammons, P. (2006). The personal and professional selves of teachers: Stable and unstable identities. *British Educational Research Journal*, 32(4), 601-616.
- De Luca, L., Nocentini, A. i Menesini, E. (2019). The teacher's role in preventing bullying. *Frontiers in psychology*, 10, 1-9.
- Dedousis-Wallace, A. i Shute, R. H. (2009). Indirect bullying: Predictors of teacher intervention, and outcome of a pilot educational presentation about impact on adolescent mental health. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 9, 2-17.
- Klanienè, I., Šmitienè, G. i Vaitelytè, R. (2016). Opportunities for improvement teachers' competence to carry out the prevention of bullying among pupils at school. *Education in a Changing Society*, 1, 5-12.
- Mishna, F., Scarcello, I., Pepler, D. i Wiener, J. (2005). Teachers' understanding of bullying. *Canadian Journal of Education*, 28(4), 718-738.
- Modecki, K. i Minchin, J. (2013). *Predictors of reported prevalence rates for cyber and tradition aggression in adolescence: A meta-analytic investigation*. Presentation at the biennial conference of the Society for Research in Child Development. Seattle, WA
- Oldenburg, B., van Duijn, M., Sentse, M., Huitsing, G., van der Ploeg, R., Salmivalli, C. i Veenstra, R. (2015). Teacher characteristics and peer victimization in elementary schools: A classroom-level perspective. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(1), 33-44.
- Olenik-Shemesh, D., Heiman, T. i Boigienman, N. K. (2019). Factors That Affect Teachers' Coping with Cyberbullying: Implications for Teacher Education Programs. *Creative Education*, 10(13), 3357-3371.
- Pietromonaco, P. R. i Barrett, L. F. (2000). The internal working models concept: What do we really know about the self in relation to others?. *Review of general psychology*, 4(2), 155-175.
- Stacks, A. M. i Oshio, T. (2009). Disorganized attachment and social skills as indicators of Head Start children's school readiness skills. *Attachment & human development*, 11(2), 143-164.
- Twemlow, S. W., Fonagy, P., Sacco, F. C. i Brethour, J. R. (2006). Teachers who bully students: A hidden trauma. *International journal of social psychiatry*, 52(3), 187-198.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Yoon, J. S. i Kerber, K. (2003). Bullying: Elementary teachers' attitudes and intervention strategies. *Research in Education*, 69(1), 27-35.
- Yoon, J. i Bauman, S. (2014). Teachers: A critical but overlooked component of bullying prevention and intervention. *Theory Into Practice*, 53(4), 308-314.
- Yoon, J., Sulkowski, M. L. i Bauman, S. A. (2016). Teachers' responses to bullying incidents: Effects of teacher characteristics and contexts. *Journal of school violence*, 15(1), 91-113.

Personal experiences of teachers' participation in peer violence during childhood and their reactions to violence among students

Abstract

The aim of this paper is to examine how personal experiences from childhood, in different roles in peer violence, affect the assessment of the severity of violence and the reaction of teachers in situations of violence among their students.

The research was conducted on a nationally representative sample (N = 639) of primary school teachers in the Republic of Croatia, with an average age of 43 years (SD = 10.59).

Data were collected via questionnaires of sociodemographic characteristics and roles in peer violence during schooling and vignettes.

The results show that teachers differ in assessing the severity of violence and the likelihood of intervention depending on the type of violence among students. They assess cyberbullying as the most serious and relational as the least noticeable form of violence.

The roles that teachers assumed in peer violence during schooling have significant effects on their reactions to violence among students. Those who were observers rated peer violence as the least serious and were least likely to intervene. The teachers who classified themselves as defenders of victims show the most intense reactions to violence today.

Keywords: peer violence, personal experiences, prevention, school, teachers.